

нали, як: «Строитель», «Зодчий», «Нива», «Неделя строителя», «Всемирная иллюстрация», «Киевская старина», «Аполлон», що виходили наприкінці XIX – на початку XX століть. Значне місце відведено інформації із зарубіжної періодики, у т. ч. становлять інтерес матеріали щодо світового досвіду спорудження екологічних бібліотек, що практикується, зокрема, у США.

Показник складається з шести розділів, присвячених: історії та теорії проектування й будівництва бібліотек; чинній нормативній базі України, архітектурним конкурсам з проектування бібліотек та проектам їхніх будівель; практичним питанням архітектури та будівництва зазначених об'єктів; реконструкції їхніх будівель; дизайну бібліотечних приміщень; особистостям та архітектурним фірмам, що спеціалізуються на проектуванні споруд бібліотек. Видання має зручний допоміжний апарат: іменний, географічний та хронологічний показники, показник бібліотек та перелік скорочень назв періодичних видань.

Наступним кроком, метою якого також було привернення уваги архітектурної та бібліотечної громадськості до вирішення проблем спорудження бібліотечних будівель в Україні, стало проведення науково-практичної конференції «Будівництво бібліотек в сучасних умовах: проблеми і перспективи» (2008). На ній відбулася презентація проектів бібліотечних будинків нового типу, розроблених молодими українськими архітекторами.

Продовженням цієї теми стало відкриття 29 вересня 2009 р. у ДНАББ ім. В. Г. Заболотного спеціальної виставки студентських проектів «Бібліотека майбутнього». Для участі у ній було відібрано 12 проектів із 4 ВНЗ України: Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (6 проектів), Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» (3 проекти), Київського національного університету будівництва і архітектури (2 проекти) і Київського національного авіаційного університету (1 проект). Представлені проекти можна розподілити за трьома основними групами: нові

будівлі бібліотек (переважно в історичному середовищі міста); реконструкція будівель бібліотек; дизайн внутрішнього середовища бібліотеки. Всі роботи відзначалися високим фаховим рівнем розробки, сучасним підходом до проектування, що відповідає світовій практиці зведення та обладнання бібліотек. У них враховано сучасні соціально-культурні функції бібліотек, тенденції перетворення їх на центри інформації, навчання та дозвілля, зокрема передбачено забезпечення оптимального середовища для зберігання фондів на різних носіях (як на паперових, так і цифрових), створення психологічної та естетичної атмосфери, сприятливої для інтелектуальної діяльності. Все це свідчить про значний потенціал молодих українських архітекторів, їхню готовність до вирішення проблем сучасної бібліотеки в Україні.

Здійснені заходи переконують, що у сучасних соціально-політичних умовах залучення навчальних закладів до вирішення проблеми проектування сучасних бібліотек є найбільш доречним та результативним кроком.

Враховуючи динамічний розвиток інформаційних технологій та необхідність створення сприятливих умов для зберігання й збереження джерел інформації, до яких належить і державний бібліотечний фонд, оргкомітет виставки «Бібліотека майбутнього» виступив з ініціативою організувати у вересні 2011 р. Всеукраїнський конкурс студентських проектів на тему «Сучасна бібліотека України» під патронатом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України. Для його проведення передбачається опрацювати Програму-завдання (березень 2010 р.) і вирішити з керівництвом архітектурних та дизайнерських ВНЗ країни питання щодо включення до навчальних програм, дипломних та курсових робіт виконання проектів на зазначену тему.

ПОСТАТІ КУЛЬТУРИ

ВЧЕНИЙ, ОРГАНІЗАТОР, ПЕДАГОГ

ОЛЕКСІЙ Степанович Сокальський (1918–1991) – професор, кандидат педагогічних наук, вітчизняний бібліотекознавець, педагог, організатор освіти в галузях культури та мистецтва, бібліотечної справи, перший ректор (1968–1972) Київського державного інституту культури (КДІК; нині – Київський національний університет культури і мистецтв), завідувач кафедри бібліотекознавства, автор близько 160 наукових праць, серед яких монографії, статті, підручники, навчальні посібники для вищої і середньої школи, програми курсів та спецкурсів, автор винаходів і раціоналізаторських пропозицій щодо механізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Діяльність О. Сокальського, його наукова спадщина до цього часу не досліджувалися, відсутні й публікації, присвячені цій визначній постаті в українській культурі, освіті. Є лише теплі, вдячні спогади його колишніх колег, учнів, а це перші випускники КДІК. Ця стаття є першою спробою повернути із небуття ім'я О. Сокальського.

Народився Олексій Степанович 17 березня 1918 року в селі Зінківці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області в сім'ї робітника. Після закінчення семирічної школи в 1933 році вступає до Харківського керамічного технікуму, потім переводиться на робфак зоотехнологічного технікуму, який закінчив 1936 року. В цьому ж році вступає до Харківського державного бібліотечного інституту і у 1940 році пере-

їздить на роботу в м. Кишинів, де працює на посаді старшого консультанта, згодом – директора Молдавського республіканського бібліотечного колектору.

Т. Новальська

О. Сокальський

Під час Великої Вітчизняної війни керував середніми школами в Узбекистані та на Полтавщині. З жовтня 1942 по серпень 1943 року та з квітня 1944 по жовтень 1945 року воював у лавах Червоної армії. Брав участь у визволенні від німецько-фашистських загарбників Польщі, Німеччини, Чехословаччини, нагороджений медалями.

Після демобілізації працював заступником директора з навчальної роботи Кам'янець-Подільського культосвітнього училища.

У 1949–1953 роках О. Сокальський обіймав різні посади у Комітеті у справах культосвітніх установ при Раді Міністрів УРСР. Після реорганізації Комітету 1953 року до 1964 року очолював управління учбових закладів Міністерства культури УРСР. З 1951 по 1954 рік заочно навчався в аспірантурі Московського державного інституту культури.

У цей період Олексій Степанович активно друкувався на сторінках фахової преси, розглядаючи у своїх статтях проблеми організації та змісту навчання і виховання в культосвітніх навчальних закладах, поліпшення мистецької освіти в Україні, організації науково-дослідної роботи серед викладачів та студентів. Аналізуючи ці праці, розумієш, наскільки

О. Сокальський був відповідальним, всебічно обізнаним, мислячим фахівцем. Він володів інформацією про стан справ у кожному культосвітньому технікумі (училищі), вмів оцінити як позитивний досвід, так і вказати на негативні моменти в їхній діяльності, накреслити шляхи подолання [1].

Наголошуючи на необхідності заочного навчання, яке було запроваджено в 1948 році, та підвищення його якості, Олексій Степанович наводить такі показники: «... в 1954 році тільки серед завідуючих сільськими клубами 10 460 осіб не мали не те що спеціальної, а навіть середньої освіти. А з середньою спеціальною освітою в сільських клубах працювало 975 чоловік або 6 процентів до загальної кількості завідуючих сільськими клубами» [2, 13]. І тут же автор наполягає на тому, щоб «провести широку роз'яснювальну роботу серед працівників культурно-освітніх закладів, які не мають спеціальної освіти, про вступ до технікумів» [2, 13] та чітко визначає основні завдання щодо поліпшення заочної форми навчання, а саме: підбирати найкваліфікованіших викладачів, підвищувати вимоги до лекцій, які слід подавати «зрозуміло, на високому науковому рівні з використанням наочності», організовувати міжсесійні консультації, відповідально ставитися до рецензування контрольних робіт, а також наголошує на «першочерговому забезпеченні заочників літературою» [2, 13–14].

Активна організаторська та наукова діяльність О. Сокальського припадає на 50-ті – початок 70-х років XX ст.

Тему дисертаційної роботи О. Сокальського, над якою він почав працювати ще в аспірантурі, було присвячено організації бібліотечних фондів і каталогів. Ця проблема активно висвітлювалась і у його статтях бібліотекознавчого змісту у 1950-х – на початку 1960-х років [3–6]. Автор розробив відповідний навчальний курс, якому відводив значне місце у підготовці кваліфікованих бібліотечних працівників, визначивши його як «теоретичний» і в той же час «прикладний, практичний» [3, 36].

1951 р. ним було видано навчальний посібник для культосвітніх училищ «Організація бібліотечних фондів і каталогів»; з 1955 по 1957 рік побачили світ чотири випуски відповідного посібника для студентів заочної форми навчання; через два роки у співавторстві з В. Туровим написано підручник «Організація алфавітного і систематичного каталогу в масових бібліотеках».

Заслугують на увагу думки науковця щодо історизму при викладанні фахових дисциплін, адже ці питання і дотепер залишаються дискусійними.

О. Сокальський розумів велике значення автоматизації та механізації бібліотечних процесів, вбачаючи в них запоруку оперативного і якісного обслуговування читачів. У 1959 році він запропонував «створити в республіці спеціальний центр для досліджень і запровадження механізації в галузі бібліотечної та бібліографічної роботи, залучивши висококваліфікованих фахівців, спеціалістів з питань електроніки, телемеханіки та інших точних наук» [7, 29]. Це важливе питання Олексій Степанович неодноразово порушував у своїх публікаціях і в наступні роки [8–10]. Він був упевнений, що «механізація бібліотечних процесів буде застосовуватися дедалі більше. Її слід розглядати не як самоціль, а як важливий засіб підвищення ефективності бібліотечної роботи. Вона допоможе швидше відшукати інформацію і передати її на будь-яку відстань» [10, 31].

У ті часи, коли ще не було комп'ютерів і навіть уявлення про можливість електронної техніки, вчений зазначав, що «машина полегшить працю бібліотекаря, вона виконуватиме допоміжні операції <...> але ні в якому разі не зменшить роль бібліотекаря <...> рекомендація книг консультація читачів, спрямування всієї діяльності бібліотеки – завжди входить до обов'язків бібліотекаря-професіонала» [10, 29].

О. Сокальський постійно запрошував до співпраці спеціалістів у галузі механізації та автоматизації бібліотечних

процесів, був ініціатором створення такої кафедри, особисто займався питанням добору для неї персоналу та потрібної апаратури. До навчальних планів, особливо для майбутніх працівників технічних бібліотек та органів науково-технічної інформації, були включені відповідні дисципліни, які читали висококваліфіковані викладачі.

З відкриттям 1964 року у Києві філіалу Харківського державного інституту культури (ХДІК) Олексія Степановича було призначено директором та завідувачем кафедри бібліотекознавства.

1966 року він захистив кандидатську дисертацію на тему «Науково-педагогічні основи вивчення питань організації бібліотечних фондів» у Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Будучи бібліотекарем за освітою, завідувачем кафедри бібліотекознавства, науковець значну частину своїх статей присвятив підготовці бібліотечних кадрів в Україні, вважаючи цю професію «найпочеснішою» [11], «професією енциклопедичних знань» [12], «професією інтелектуалів», «пропагандистів книги» [13]. Олексій Степанович постійно наголошував на важливості підготовки кваліфікованих фахівців [14; 15], «роль і значення яких в суспільстві дедалі зростатиме» [10, 31].

Багато зусиль доклав О. Сокальський та його колеги для створення на базі філіалу ХДІК самостійного навчального закладу – Київського державного інституту культури (1968). Очоливши інститут на посаді ректора та залишаючись завідувачем кафедри бібліотекознавства, він поєднував адміністративну, організаторську роботу з науковою. В його працях розкривалися теоретичні питання бібліотекознавства, проблеми розвитку, централізації бібліотек, їхньої автоматизації та механізації, комплектування фондів, а також підготовки кадрів у новоствореному виші.

Залишаються, на нашу думку, актуальними погляди науковця на книгу і бібліотеку майбутнього, незважаючи на те, що їх було висловлено 40 років тому. Дискусуючи з тими, хто поспішав «оголосити книгу застарілою формою інформації», вчений доводив, що «книга завжди була, є і буде найзручнішим способом передачі знань». Форма книги, темний текст на білому фоні відповідає властивостям фізіології зору людини. <...> Не про ліквідацію книги повинна йти мова, а про поліпшення її видання, змістовність, скорочення часу на донесення до читачів» [10, 29].

У 1970 році виходить фундаментальна праця вченого «Організація бібліотечної справи», що складалась із вступу та семи розділів. У вступі автор виклав своє бачення розвитку бібліотекознавства як науки, визначив його предмет, методи, подав тлумачення цього поняття: «Бібліотекознавство – наука про закономірності розвитку, зміст і методи роботи бібліотек як специфічного засобу організації громадського користування книгою з метою формування світогляду людини в конкретних історичних умовах» [16, 22]. У цій розгорнутій праці аналізуються принципи бібліотечного будівництва в СРСР, мережа, організація, особливості діяльності масових бібліотек для дорослих, для дітей, наукових бібліотек універсального профілю, спеціальних книгозбірень, а також система підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів. Підручник прослужив декільком поколінням студентів інститутів культури та культосвітніх училищ.

Через рік виходить наступний підручник для культосвітніх училищ – «Бібліотечні фонди і каталоги», написаний у співавторстві з Є. Таммом та В. Туровим. Олексію Степановичу належали дев'ять розділів із двадцяти двох, що подані в книзі. У них розкривалися теми, котрі стосувалися складання алфавітного каталогу, бібліотечно-бібліографічної класифікації та методики класифікації творів друку, організації систематич-

ного та предметного каталогів, обліку, розстановки та перевірки бібліотечних фондів, бібліотечної обробки книг. Слід наголосити, що підручники були написані українською мовою, їх відрізняла доступність, чіткість, логічність викладення матеріалу, практична спрямованість [17].

У січні 1971 року Вищою атестаційною комісією Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР О. Сокальському, першому в Україні, було присуджено звання професора за спеціальністю „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія”. Він продовжував працювати на посаді ректора, за його участю було відкрито два філіали КДІК у містах Миколаєві та Рівному.

Проте в жовтні 1972 року Олексія Степановича звільняють з посади ректора, рік він ще очолював кафедру, ще рік працював на посаді професора кафедри. Чому це сталося? Хто стояв за цим звільненням? Думається, на ці та інші запитання дадуть відповідь дослідники життя та творчості О. Сокальського.

З вересня 1974 по жовтень 1977 року Олексій Степанович працював старшим науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту науково-технічної інформації і техніко-економічних досліджень. В останні роки життя – на викладацькій роботі в Інституті підвищення кваліфікації інформаційних працівників.

10 червня 1991 року Олексій Степанович Сокальський пішов з життя.

Список використаної літератури

1. Сокальський О.С. Сільським закладам культури – кваліфіковані кадри / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1958. – № 5. – С. 13–14.
2. Сокальський О.С. Поліпшувати заочне навчання / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1956. – № 1. – С. 13–14.
3. Сокальський О.С. Фахові дисципліни – основа навчання : про деякі питання викладання курсу «Організація бібл. фондів

і каталогів у культурних училищах» / О.С. Сокальський // Соц. культура. – 1962. – № 7. – С. 36–37.

4. Сокальський О.С. Основа роботи бібліотеки : до питання про організацію й розстановку книжк. фонду / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1964. – № 2. – С. 29–30.

5. Сокальський О.С. Наочність в організації бібліотечних фондів / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1963. – № 2. – С. 28–30.

6. Збереження та реставрація книжкового фонду / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1965. – № 5. – С. 13–14.

7. Сокальський О.С. Про механізацію бібліотечної роботи / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1959. – № 10. – С. 28–29.

8. Сокальський А.С. Некоторые проблемы комплексной автоматизации библиотечных процессов / А. С. Сокальський, Л. З. Амлинский // Науч. и техн. б-ки. – 1969. – № 8. – С. 31–36.

9. Сокальський О.С. Порядок з дошкою – екран / О. С. Сокальський // Рад. культура. – 1965. – 7 лют.

10. Сокальський О.С. Книга і бібліотека майбутнього / О. С. Сокальський // Соц. культура. – 1968. – № 4. – С. 30–31.

11. Сокальський О.С. Почесна професія / О. С. Сокальський // Культура і життя. – 1967. – 18 трав.

12. Сокальський О.С. Професія енциклопедичних знань / О. С. Сокальський // Рад. культура. – 1965. – 25 лют.

13. Сокальський О.С. Мета: грамотні пропагандисти книги / О. С. Сокальський // Рад. освіта. – 1967. – 27 трав.

14. Сокальський О.С. Роздуми про підготовку бібліотекарів / О. С. Сокальський // Культура і життя. – 1967. – 24 серп.

15. Сокальський О.С. Як ми готуємо кадри / О. С. Сокальський // Культура і життя. – 1968. – 19 трав.

16. Сокальський О.С. Організація бібліотечної справи / О. С. Сокальський. – Х. : Книжк. палата УРСР, 1970. – 230 с.

17. Сокальський О.С. Бібліотечні фонди і каталоги / О.С. Сокальський, Є.П. Тамм, В.М. Туров. – К. : Вища шк., 1971. – 363 с.

БІБЛІОТЕКИ-ЮВІЛЯРИ

ЧЕРКАСЬКА ОУНБ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ВІХИ ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННЯ

БІБЛІОТЕЧНА спільнота, користувачі та громадськість Черкащини відзначили важливу подію в культурному житті регіону – 110 років від часу заснування першої публічної бібліотеки в місті Черкасах та 55 років – надання їй статусу обласної.

Ювілейні заходи у Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Тараса Шевченка розпочалися науково-практичною конференцією «Публічна бібліотека: історія, традиції, новації та перспективи розвитку», що дало можливість оглянути пройдений шлях, проаналізувати здобутки і проблеми, накреслити пріоритети подальшої розбудови закладу.

Першу публічну бібліотеку в Черкасах було створено 1899 року завдяки прогресивній інтелігенції міста, яка домоглася її відкриття, збирала пожертви на комплектування, облаштування та утримання в період тимчасової скрути, а іноді й при небезпеці її закриття. Спочатку книгозбірня розміщувалась у приміщенні міської управи. Нею керував комітет із семи осіб. Користування було платним, безкоштовно читали книги вчителі міських училищ, учні.

На кінець 1902 року фонд Бібліотеки нараховував лише 383 назви книг і періодичних видань у 1 628 томах. На її утримання виділялися мізерні кошти, в результаті чого книгозбірня інколи зовсім припиняла роботу.

З 1910 року Бібліотеку було переведено в краще приміщення, завдяки чому вона значно розширила свою діяльність. Зріс фонд

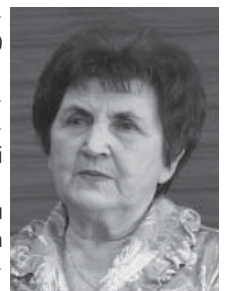
до 5 000 томів, збільшилося число читачів – до 300 осіб, відвідувань – близько 40 на день.

Фонд поповнювався переважно книгами для «нравственного чтения», українською мовою були лише поодинокі видання.

В пореволюційні роки бібліотеками опікувалася музейно-архівно-бібліотечна секція повітового відділу народної освіти. Вона допомагала вирішувати проблеми фінансів, комплектування, кадрів. Діяльність Бібліотеки в цей період спрямовувалася на ліквідацію неписьменності та політико-просвітницьку роботу. Обслуговувалися нові категорії читачів: робітників, політпрацівників. Виникла необхідність комплектування підручниками, посібниками.

У середині 1920-х – у 1930-ті роки книгозбірні входили в мережу політосвітніх установ. У Бібліотеці організовувалися читачькі гуртки, проводилися лекції, літературні та атеїстичні вечори, диспути.

За комплектуванням бібліотечного фонду у різні періоди здійснювався контроль з боку влади. У дореволюційні роки Бібліотека комплектувалася на підставі спеціальних «Алфавитных списков произведений печати, которые не

Л. Капкаєва